

HUBUNGAN PERDAGANGAN SUMBER PERIKANAN SARAWAK-NEGARA BRUNEI DARUSSALAM: KAJIAN KES DAERAH PERIKANAN MIRI

*Mohammad Raduan Mohd Ariff
Amaluddin Bakeri*

PENGENALAN

Pada tahun 1999, Negeri Sarawak telah mengeksport sejumlah 106.53 tan metrik hasil perikananannya ke Negara Brunei Darussalam (NBD) bernilai RM1,002,243.¹ Bekalan sumber perikanan Negeri Sarawak diperoleh dari 15 buah daerah perikanan negeri itu iaitu Semantan, Santubong, Kuching, Sadong Jaya, Sebuyau, Kabong, Sarikei, Belawai, Daro, Sibu, Mukah, Bintulu, Miri, Limbang dan Lawas. Di antara daerah-daerah perikanan tersebut, daerah Miri, Limbang dan Lawas merupakan pembekal sumber perikanan yang utama ke NBD. Ini kerana kedudukan ketiga-tiga daerah perikanan itu bersempadan dengan negara berkenaan.

Artikel ini akan membincangkan realiti hubungan perdagangan sumber perikanan yang berlaku di antara daerah perikanan Miri dengan NBD. Ini kerana lokasi daerah perikanan Miri yang bersempadan dengan bahagian barat NBD bukan sahaja merupakan pintu masuk utama dalam hubungan perdagangan dua hala, malah menjadikan daerah itu sebagai pembekal sumber perikanan basah/segar yang amat penting ke negara jiran tersebut.

Bahagian awal penulisan ini akan menghuraikan tentang keadaan perusahaan perikanan di NBD pada masa kini. Hal ini perlu dinyatakan terlebih dahulu kerana perusahaan perikanan di NBD merupakan satu sektor yang dianggap tidak begitu penting dalam menyumbang kepada pendapatan negara itu. Dengan demikian sumber perikanan yang terdapat di NBD tidak dieksploitasi sepenuhnya, malah untuk menampung permintaan setempat juga tidak mencukupi. Keadaan ini telah mendorong sebilangan besar pengguna di NBD mendapatkan bekalan ikan dari negeri-negeri jiran khususnya Sarawak, Sabah dan Wilayah Persekutuan Labuan. Perbincangan seterusnya akan meneliti dan menghalusi peranan yang dimainkan oleh daerah perikanan Miri dalam membekalkan sumber perikanan basah/segar ke NBD.

PERUSAHAAN PERIKANAN DI NBD

NBD berkeluasan 5,765 km persegi mempunyai garis pantai sepanjang 130 km dan kawasan perairan menjangkau 321 km (200 batu notika) dari pantai.² Walau bagaimanapun sehingga kini stok perikanan negara itu hanya dieksploitasi sedikit

sahaja sedangkan *Maximum Economic Yield (MEY)* berada pada tahap 25,700 tan metrik setahun³ dengan pecahan 500 tan metrik udang, 15,400 tan metrik ikan demersal⁴ dan 9,800 tan metrik ikan pelagik⁵. Pada masa kini, mengikut harga semasa aktiviti perikanan hanya menyumbangkan sebanyak 0.2 peratus (B\$37.2 juta) sahaja daripada jumlah Keluaran Negara Kasar (KNK) NBD.⁶

Di NBD, bilangan nelayan tidak mencapai satu peratus daripada jumlah penduduk negara itu (penduduk NBD pada tahun 1996 dianggarkan seramai 305,100 orang).⁷ Bilangan nelayan yang amat sedikit disebabkan penduduk NBD lebih berminat bekerja di darat khususnya dalam sektor perkhidmatan awam. Perkara ini sebagaimana yang dijelaskan oleh Lim Jock Seng:

*"In fact the majority of the economically active adults and school children preferred to join government Departments, even though they could get comparable salaries in the private sector. There were many reasons for this preference. Employment in the Government Service meant excellent working conditions and public holidays in it amounted to about 28 days a year. The retirement age was 55 with a gratuity and non-contributory pension. Employees in the lower scales got 24 days a year paid leave rising to 60 days a year for the top civil servants, again one was entitled to 10 days local leave with air passages paid for the spouse and up to four children. Every civil servant was entitled to a free air passage to Mecca, and a Senior Officer to a round the world trip after ten years service. In addition, an officer was entitled to an interest-free car loan and a house loan at about 1/2% interest."*⁸

Bilangan nelayan di NBD pada tahun 1993 adalah seramai 1,331 orang.⁹ Daripada jumlah tersebut, seramai 595 orang (44.7%) merupakan nelayan tradisional sepenuh masa manakala bakinya seramai 736 orang (55.3%) merupakan nelayan sambilan. Di Asia Tenggara, hanya di NBD sahaja didapati bilangan nelayan sambilan melebihi nelayan sepenuh masa. Lain-lain negara di rantau ini mempunyai bilangan nelayan sepenuh masa jauh melebihi bilangan nelayan sambilan.¹⁰

Nelayan-nelayan NBD menjalankan kegiatan menangkap ikan di kawasan perairan yang terhad. Hal ini sebagaimana yang dinyatakan oleh Mohamed Deli Ahmad:

*"... fishing was limited to sheltered estuaries and the coastal inshore waters. The offshore areas, until recently, had relatively been unexploited."*¹¹

Secara umum lokasi operasi penangkapan ikan nelayan NBD dapat dibahagikan kepada dua. Pertama, di kawasan cetek air payau di muara Sungai

Brunei dan di perairan Teluk Brunei. Kegiatan perikanan di kawasan ini biasanya dijalankan pada waktu *iraga* iaitu dari bulan Disember hingga Februari, ketika angin Monsun Timur Laut sedang melanda Laut Cina Selatan. Pada kebiasaannya nelayan turun menangkap ikan bersama isteri dan anak-anak dengan menggunakan peralatan pancing dan pukat hanyut menjalankan operasi di kawasan di atas untuk menangkap udang dan ikan-ikan kecil.

Kawasan operasi menangkap ikan yang kedua adalah di perairan Laut Cina Selatan. Nelayan-nelayan yang beroperasi di perairan ini dapat dibahagikan kepada dua. Pertama, nelayan-nelayan yang beroperasi di perairan sekitar tiga hingga lima batu dari pantai. Kedua, nelayan-nelayan yang beroperasi dari perairan lima hingga 40 batu dari pantai.

Nelayan-nelayan yang beroperasi di kawasan tiga hingga lima batu dari pantai menggunakan "lawa-lawa". "Lawa-lawa" adalah sejenis unjang yang diperbuat daripada dahan dan ranting-ranting kayu yang ditenggelamkan di dalam air. Ia berperanan sebagai tempat ikan-ikan bermain. Nelayan-nelayan yang memiliki "lawa-lawa" bersama-sama rakan mereka akan memancing di sekitar "lawa-lawa" tersebut.

Bagi nelayan-nelayan yang menangkap ikan di kawasan perairan 40 batu dari pantai, mereka beroperasi di kawasan yang terdapat "takad". "Takad" merupakan kawasan berbatu karang semulajadi yang menjadi tempat pembiakan dan pembesaran ikan. Nelayan menjalankan aktiviti memancing, memasang bubu dan juga memukat di kawasan berhampiran "takad" tersebut.

Terdapat sebanyak 1,004 buah bot di NBD pada tahun 1994. Daripada jumlah tersebut, sebanyak 970 buah (96.6%) merupakan bot berenjin sangkut, 26 buah (2.6%) bot berenjin dalam dan bakinya lapan buah (0.8%) bot tidak berenjin. Bot-bot berenjin sangkut dan bot-bot tidak berenjin beroperasi di kawasan sungai dan perairan pinggir pantai dengan menggunakan perangkap yang terdiri daripada "lintau", "kabat", "kilong" dan bubu sebanyak 1,516 unit. Selain perangkap, nelayan turut menggunakan pukat yang terdiri daripada "rantau", "tambak", "tabeh", "andang", "selambau", "anchau", "paguyut", "panau", "rambat", "pukat rimau" dan "tugu" sebanyak 2,055 unit. Peralatan lain yang turut digunakan adalah pancing yang terdiri daripada kail dan "gurit" sebanyak 3,679 unit.¹²

Bot-bot berenjin dalam digunakan oleh nelayan-nelayan yang menjalankan operasi menangkap ikan jauh dari pantai. Sebanyak 17 buah bot berenjin dalam di NBD digunakan dalam operasi pukat tunda, tiga buah dalam operasi pukat jerut, dua buah dalam operasi pancing, dua buah dalam operasi perangkap dan dua buah bagi lain-lain perkakas.¹³ Pada masa kini NBD menghadapi masalah untuk mengendalikan operasi perikanan luar pantai dan laut dalam disebabkan kesulitan dalam mendapatkan kepakaran dan gunatenaga.

Keadaan yang berlaku dalam sektor perikanan NBD di atas telah menyebabkan negara itu mengalami masalah kekurangan bekalan sumber ikan dalam negeri yang berterusan. Permintaan yang tetap dan sentiasa bertambah daripada penduduk NBD menyebabkan pihak kerajaan NBD terpaksa membelanjakan wang

melebihi B\$32 juta untuk mengimport ikan dan hasil perikanan dari luar negara. Jumlah kuantiti dan nilai import ikan NBD sepanjang tahun 1984 hingga 1994 ditunjukkan dalam Jadual 1.

Berdasarkan Jadual tersebut, didapati kuantiti ikan yang didaratkan oleh nelayan tempatan telah menurun daripada 2,133,433 kg pada tahun 1984 kepada hanya 861,782 kg pada tahun 1994. Bagi memenuhi permintaan dalam negeri, jumlah import ikan terpaksa ditingkatkan daripada 3,044,603 kg pada tahun 1984 kepada 5,215,355 kg pada tahun 1994. Secara keseluruhan permintaan telah bertambah sebanyak 899,101 kg dalam tempoh sepuluh tahun, daripada 5,178,036 kg yang bernilai B\$30,312,660 pada tahun 1984 kepada 6,077,137 kg bernilai B\$37,470,662 pada tahun 1994.

Dari segi taburan penggunaan ikan mengikut daerah, didapati Bandar Seri Begawan merupakan yang paling banyak memerlukan sumber ikan sebagaimana yang ditunjukkan dalam Jadual 2. Ini kerana Bandar Seri Begawan merupakan pusat bandar bagi NBD dan mempunyai bilangan penduduk yang paling ramai berjumlah 56,300 orang termasuk yang tinggal di petempatan Kampong Ayer.¹⁴

Secara purata penduduk NBD akan membelanjakan 45 peratus daripada pendapatan mereka untuk makanan, dan daripada jumlah itu lapan peratus dibelanjakan untuk ikan.¹⁵ Pada tahun 1989, setiap orang di NBD telah mengambil bahan makanan laut sebanyak kira-kira 35 kilogram setahun dan dijangka pada tahun 2002 meningkat kepada melebihi 40 kilogram setahun.¹⁶

SARAWAK PEMBEKAL SUMBER PERIKANAN NBD

Lanjutan daripada kekurangan bekalan ikan, NBD telah mengimport hasil perikanan dari negeri-negeri jiran khususnya Sarawak, Sabah dan Wilayah Persekutuan Labuan bagi mengatasi masalah tersebut. Perairan Negeri Sarawak pada masa kini mempunyai stok sumber perikanan yang banyak iaitu 143,850 tan metrik yang terdiri daripada 81,500 tan metrik ikan pelagik dan 62,300 tan metrik ikan demersal.¹⁷ Sementara itu, Sabah (termasuk Wilayah Persekutuan Labuan) mempunyai stok sumber perikanan sebanyak 78,650 tan metrik yang terdiri daripada 17,750 ikan pelagik, 10,900 ikan demersal dan 50,000 ikan tuna.¹⁸

Bagaimanapun, hasil perikanan yang dieksploitasi di ketiga-tiga negeri di atas masih jauh daripada tahap *Maximum Sustainable Yield (MSY)* dan juga daripada tahap *MEY* bagi kawasan masing-masing.¹⁹ Pada tahun 2000, Sarawak telah mendaratkan sebanyak 38,832 tan metrik ikan laut, Sabah mendaratkan sebanyak 5,960 tan metrik ikan laut dan Wilayah Persekutuan Labuan mendaratkan sebanyak 1,505 tan metrik ikan laut.²⁰ Jumlah pendaratan ikan laut tersebut hanya menyumbangkan sebanyak 27.08% daripada jumlah pendaratan ikan laut Malaysia.²¹

Sumber perikanan yang didaratkan oleh nelayan-nelayan di ketiga-tiga negeri di atas sebenarnya melebihi daripada keperluan domestik. Dengan demikian, sumber perikanan yang didaratkan sebahagian besarnya dieksport ke beberapa buah negara dunia termasuk NBD.

Jadual 1: Bekalan Ikan NBD Mengikut Kuantiti Dan Nilai 1984-1994

Tahun	Tempatan		Import		Jumlah	
	Kuantiti (kg)	Nilai (B\$)	Kuantiti (kg)	Nilai (B\$)	Kuantiti (kg)	Nilai (B\$)
1984	2,133,433	12,720,571	3,044,603	17,592,089	5,178,036	30,312,660
1985	2,401,227	13,837,878	3,085,356	19,489,514	5,486,583	33,327,392
1986	2,186,992	11,924,376	2,085,264	13,557,070	4,272,256	25,481,446
1987	2,071,399	10,321,528	1,828,467	11,934,447	3,899,866	22,255,975
1988	1,548,303	10,224,873	2,522,662	16,537,603	4,070,965	26,762,476
1989	1,826,477	11,402,738	3,488,624	23,190,432	5,315,101	34,593,170
1990	1,864,524	11,267,984	3,695,127	23,264,655	5,559,651	34,532,639
1991	1,569,662	9,293,590	3,446,604	18,908,081	5,016,266	28,201,671
1992	1,684,085	8,752,064	3,511,640	20,504,507	5,195,725	29,256,571
1993	1,726,639	8,885,739	4,966,688	26,955,184	6,693,327	35,840,923
1994	861,782	5,328,589	5,215,355	32,142,073	6,077,137	37,470,662

Sumber: Fisheries Department, Ministry of Industry and Primary Resources, Negara Brunei Darussalam.

Jadual 2: Kuantiti Dan Nilai Ikan Yang Dipasarkan Di NBD Mengikut Daerah Tahun 1994

Pasar	Tempatan		Import		Jumlah	
	Kuantiti (kg)	Nilai (B\$)	Kuantiti (kg)	Nilai (B\$)	Kuantiti (kg)	Nilai (B\$)
BSB	521,224	3,118,882	5,045,535	30,903,453	5,566,759	34,022,335
Muara	46,507	275,536	21,957	147,703	68,464	423,239
Belait	144,105	960,058	76,594	604,995	220,699	1,565,053
Seria	50,671	317,171	64,367	442,756	115,038	759,927
Tutong	88,910	592,469	897	6,671	89,807	599,140
Temburong	10,365	64,473	6,005	36,495	16,370	100,968
Jumlah	861,782	5,328,589	5,215,355	32,142,073	6,077,137	37,470,662

BSB = Bandar Seri Begawan

Sumber: Fisheries Department, Ministry of Industry and Primary Resources, Negara Brunei Darussalam.

Di Sabah, pusat-pusat utama yang membekalkan sumber perikanan ke NBD terdiri daripada Kota Kinabalu, Sandakan, Tawau, Semporna, Sipitang, Kuala Penyu dan beberapa buah bandar kecil lain di pantai barat negeri itu yang terletak berhampiran dengan NBD. Hasil perikanan dari Sabah dieksport ke NBD melalui udara, jalan darat dan jalan laut. Sementara itu, hasil perikanan dari Wilayah Persekutuan Labuan dieksport ke NBD melalui jalan laut.²²

Di Sarawak, bekalan sumber perikanan telah dibawa masuk ke NBD melalui bandar-bandar sempadan khususnya Miri, Limbang dan Lawas. Sebahagian sumber perikanan turut dieksport dari Bandaraya Kuching dengan menggunakan laluan udara. Komoditi perikanan yang dieksport sebahagian besarnya dalam bentuk segar dan dingin beku.

Perlu dijelaskan, jumlah eksport sumber perikanan Sarawak ke NBD sebenarnya tidak mengambilkira sebahagian besar hasil perikanan yang dieksport dari daerah Limbang dan Lawas. Ini disebabkan hasil perikanan dari kedua-dua daerah tersebut sejumlah besarnya dibawa masuk ke NBD dengan melalui saluran yang tidak resmi.²³ Usaha merekodkan sumber perikanan yang dieksport ke NBD hanya dilakukan bagi mereka yang menggunakan jalan darat secara rasmi. Sedangkan sebahagian besar urusan jual beli sumber perikanan di antara nelayan-nelayan di daerah Limbang dan Lawas dengan peraih-peraih ikan dari NBD telah dilakukan di tengah laut lagi.²⁴

Sebelum tahun 1997, daerah perikanan Miri juga mengalami perkara yang sama. Bagaimanapun selepas tahun itu, menurut Sub-peraturan 4A (2) Peraturan-peraturan Pemasaran Ikan 1973, melalui Warta Kerajaan P.U (B) 617 yang diterbitkan pada 18 Disember 1997, semua hasil perikanan yang hendak dieksport ke NBD terlebih dahulu mesti diisytihar dan melalui prosedur tertentu yang telah ditetapkan oleh pihak kerajaan. Hasil perikanan dari daerah itu hanya boleh dieksport melalui Pusat Pemeriksaan Ikan LKIM, Lapangan Terbang Miri, Jalan Airport Miri, Pusat Pemeriksaan Ikan LKIM, Pelabuhan Miri, Baram dan Pusat Pemeriksaan Ikan LKIM, Komplek Imigresen Sungai Tujuh, Bakam.²⁵ Perbincangan seterusnya akan membicarakan tentang pembekalan hasil perikanan dari daerah perikanan Miri ke NBD yang melalui Pusat Pemeriksaan Ikan LKIM, Komplek Imigresen Sungai Tujuh, Bakam.

Oleh kerana kedudukan daerah Miri bersempadan dengan NBD, bekalan sumber perikanan dari daerah tersebut mendapat permintaan yang lebih tinggi dari pengimport-pengimport ikan di NBD berbanding tempat-tempat lain. Pada tahun 1997, kompleks LKIM Miri telah mencatatkan sebanyak 345,390.3 kg ikan bernilai RM1,846,623.75 dieksport ke NBD. Perangkaan eksport tersebut mengikut bulan dari Januari hingga Disember ditunjukkan dalam Jadual 3.²⁶

AKTIVITI PERIKANAN DI DAERAH MIRI

Di Miri, bekalan sumber perikanan dalam bentuk basah/segar diperoleh dari golongan nelayan dan peniaga-peniaga ikan setempat, yang kebanyakan mereka

Jadual 3: Jumlah Eksport Sumber Perikanan Dari Miri Ke NBD Bulan Januari Hingga Disember 1997

Bulan	Kuantiti(KG)	Harga(RM)
Januari	23,801.7	149,789.15
Februari	13,958.0	74,598.50
Mac	28,600.3	155,791.70
April	40,872.0	231,437.75
Mei	34,065.5	200,515.90
Jun	39,770.8	238,892.75
Julai	35,975.6	195,502.70
Ogos	23,243.0	91,521.50
September	30,948.0	146,374.60
Oktober	35,170.4	189,460.20
November	25,034.5	115,008.00
Disember	13,950.5	57,731.00
Jumlah	345,390.3	1,846,623.75

Sumber: Sila lihat, "Aktiviti Eksport Ikan Di Kompleks LKIM Miri Bagi Bulan Januari – Disember 1997," dalam Fail Kompleks LKIM Miri, LKIM: (KOMP W05) 406/524, Jld.4 (62).

tinggal di kampung-kampung air. Sebilangan besar nelayan merupakan suku kaum Melanau. Dalam hal pembekalan ikan segar ke NBD, nelayan-nelayan komersil yang sebilangan besarnya menetap di Bandar Miri memainkan peranan yang lebih penting. Mereka merupakan nelayan-nelayan pukut tunda yang terdiri daripada suku kaum Cina.

Oleh kerana pengguna-pengguna dan peraih-peraih dari NBD sentiasa bersedia membeli hasil perikanan dalam jumlah yang banyak dan menawarkan harga yang tinggi secara tunai, ini telah menggalak dan menghidupkan kegiatan perikanan di daerah tersebut. Pada tahun 1999, daerah Miri mempunyai bilangan nelayan seramai 1,159 orang. Jumlah tersebut adalah yang ketiga paling ramai di Negeri Sarawak selepas Kuching 1,958 orang dan Mukah 1,536 orang.

Jadual 4 di bawah menunjukkan bilangan nelayan dan peniaga ikan mengikut kampung di daerah perikanan Miri. Daripada Jadual tersebut, didapati bilangan nelayan bagi sesebuah kampung tidak melebihi 100 orang kecuali Kuala Sibuti seramai 113 orang dan Kampung Piasau Utara seramai 243 orang. Manakala di Bandar Miri pula, bilangan nelayan adalah yang paling ramai iaitu 461 orang.

Dilihat dari segi kaum, didapati di daerah Miri seramai 561 (48.4%) orang nelayan adalah berbangsa Melanau, 197 (17%) orang Cina, 185 (16%) orang Iban/Bidayuh, 174 (15%) orang lain-lain dan 42 (3.6%) orang Melayu Brunei. Ini menunjukkan di peringkat pengeluaran, kaum Melanau menguasai hampir separuh daripada jumlah gunatenaga. Walau bagaimanapun di peringkat pemasaran, didapati kaum Cina merupakan yang paling ramai menjadi peniaga ikan iaitu 63 (50.4%) orang. Keadaan ini sama sebagaimana dikebanyakan kawasan perikanan di Malaysia di mana peniaga ikan berbangsa Cina ini selalunya berperanan sebagai orang tengah atau tauke. Selebihnya terdiri daripada peniaga ikan berbangsa Melanau 39 (31.2%) orang, Melayu Brunei 10 (8%) orang, lain-lain 10 (8%) orang dan Iban/Bidayuh 3 (2.4%) orang.²⁷

Nelayan-nelayan di daerah Miri dapat dibahagikan kepada dua. Pertama, nelayan-nelayan yang beroperasi di kawasan perairan tidak melebihi 40 batu dari pantai. Kedua, nelayan-nelayan yang beroperasi di kawasan perairan melebihi 40 batu dari pantai hingga ke perairan laut dalam. Untuk memastikan sumber perikanan dapat dieksploitasi dengan banyaknya bagi memenuhi permintaan komersil, pada masa kini nelayan telah mengadakan beberapa perubahan sesuai dengan kemajuan dalam industri perikanan.

Nelayan-nelayan dari kategori pertama secara keseluruhannya merupakan nelayan pantai yang mengusahakan aktiviti perikanan secara kecil-kecilan. Ini dapat dilihat melalui saiz bot, enjin dan perkakas menangkap ikan yang mereka gunakan. Sebanyak 273 buah bot yang digunakan oleh nelayan-nelayan ini merupakan bot berenjin sangkut. Bot-bot berenjin sangkut sebanyak 262 buah merupakan bot pukut tangsi, lapan buah bot pancing, dua buah bot pukut lengkong/anchau dan sebuah bot pukut Jawa. Sementara itu, terdapat sebuah bot nelayan tidak berjentera yang menjalankan operasi belat lendong.²⁸

Bagi nelayan-nelayan kategori kedua, secara keseluruhannya mereka

Jadual 4: Bilangan Nelayan Dan Peniaga Ikan Di Daerah Miri Tahun 1999

Kampung	Nelayan	Peniaga Ikan	Jumlah
Bandar Miri	461	5	514
Piasau Utara	243	10	253
Dagang/Batu Satu Baram	63	6	69
Pulau Melayu	20	10	30
Kuala Baram	60	6	66
Kuala Bakam	76	5	81
Wireless	41	5	46
Bungai	29	8	37
Sepupok	0	10	10
Kuala Niah	30	1	31
Pengkalan Lutong	23	2	25
Kuala Sibuti	113	9	12
Jumlah Daerah Miri	1159	125	1284

Sumber: Disusun semua daripada, **Perangkaan Tahunan Perikanan 1999**, Jabatan Perikanan Laut Sarawak, Kementerian Pertanian Malaysia, 1999, hal. 44.

menggunakan bot-bot berenjin dalam. Terdapat sebanyak 115 buah bot enjin dalam yang beroperasi di perairan Miri terdiri daripada 101 buah bot pukut tunda, 11 buah bot pukut hanyut, sebuah bot pukut hanyut kotak dan dua buah lain-lain jenis.²⁹ Saiz bot (ukuran), muatan dan kuasa kuda enjin yang digunakan oleh nelayan-nelayan daerah Miri ditunjukkan dalam Jadual 5 di bawah.

Daripada Jadual tersebut didapati kesemua bot berenjin sangkut dan tidak berenjin di daerah Miri, mempunyai muatan kurang daripada 10 tan metrik. Bot-bot tersebut kesemuanya berukuran kurang daripada 12 meter panjang. Bagaimanapun, yang menariknya bot-bot tersebut kebanyakannya dilengkapi dengan enjin berkuasa kuda tinggi. Sebanyak 242 (88.8%) buah daripada jumlah bot berenjin sangkut telah dilengkapi dengan enjin melebihi 40 kuasa kuda.

Bagi bot-bot yang menggunakan enjin dalam didapati sebanyak 74 (64.4%) buah mempunyai berat antara 10 hingga 49.9 tan metrik. Manakala selebihnya sebanyak 41 (35.6%) buah bot mempunyai berat antara 50 hingga 200 tan metrik. Bot-bot berenjin dalam ini mempunyai ukuran panjang di antara 12 hingga 29.9 meter panjang. Dari segi kuasa kuda enjin, sebanyak 32 (27.8%) menggunakan enjin 20 hingga 59.9 kuasa kuda. Manakala selebihnya sebanyak 83 (72.2%) buah bot mempunyai kuasa kuda di antara 60 hingga 350.

Jika dibandingkan bilangan bot dengan bilangan nelayan, secara nisbah didapati setiap tiga orang nelayan mempunyai sebuah bot. Ini menunjukkan nelayan pada masa kini menggunakan teknologi perikanan moden berasaskan jentera yang tidak menggunakan ramai pekerja. Hal ini dapat dipastikan lagi dengan melihat bilangan perkakas menangkap ikan yang digunakan oleh nelayan seperti yang ditunjukkan dalam Jadual 6. Didapati sebanyak 101 (23.3%) buah pukut yang digunakan terdiri daripada pukut tunda. Pukut-pukut lain yang digunakan terdiri daripada pukut nylon, pukut anchau atau pukut lengkung dan pukut tangsi. Manakala peralatan belat dan pancing turut digunakan. Kesemua peralatan menangkap ikan di atas tidak memerlukan tenaga yang ramai untuk dikendalikan.

Nelayan-nelayan daerah Miri yang beroperasi menggunakan bot berenjin sangkut merupakan nelayan pinggir pantai yang menjalankan aktiviti menangkap ikan pulang hari. Mereka pergi menangkap ikan pada waktu pagi dan pulang pada waktu petang atau pergi pada waktu petang dan pulang pada waktu pagi. Oleh yang demikian, bot-bot perikanan tidak perlu membawa input perikanan seperti air batu dan minyak dalam jumlah yang banyak.

Sebaliknya bagi nelayan-nelayan yang beroperasi menggunakan bot berenjin dalam khususnya bot pukut tunda merupakan nelayan laut dalam yang menjalankan aktiviti menangkap ikan dalam tempoh yang agak lama. Kebiasaannya mereka akan berada selama kira-kira seminggu di laut. Bot-bot perikanan moden ini dilengkapi dengan peralatan menangkap ikan yang canggih antaranya sonar, radar, bilik dingin beku dan lain-lain. Mereka turut membawa input-input perikanan khususnya minyak dalam jumlah yang banyak.

Jumlah pendaratan ikan bagi daerah Miri pada tahun 1999 adalah sebanyak 28,629.06 tan metrik.³⁰ Daripada jumlah tersebut, 15,575.87 tan metrik (54.4%)

Jadual 5: Bilangan Vesel Menangkap Ikan Mengikut Muatan, Kuasa Kuda Dan Ukuran, 1999

Muatan (tan metrik)	Vesel Pukat Tunda	Vesel Pukat Hanyut Kotak	Vesel Pukat Hanyut Berjentera Dalam	Vesel Lain Berjentera Dalam	Vesel Berjentera Sangkut	Vesel Tidak Berjentera	Jumlah Vesel
0.00 - 1.00	0	0	0	0	9	1	10
1.00 - 4.90	0	0	0	0	263	0	263
5.00 - 9.90	0	0	0	0	1	0	1
10.00-14.90	17	1	1	1	0	0	20
15.00-19.90	16	0	4	1	0	0	21
20.00-24.90	8	0	3	0	0	0	11
25.00-39.90	13	0	3	0	0	0	16
40.00-49.90	6	0	0	0	0	0	6
50.00-69.90	27	0	0	0	0	0	27
70.00-99.90	5	0	0	0	0	0	5
100.00-149.90	4	0	0	0	0	0	4
150.00-199.99	4	0	0	0	0	0	4
200 dan ke atas	1	0	0	0	0	0	1
Jumlah kecil	101	1	11	2	273	1	389
Kuasa Kuda							
0.00 - 4.90	0	0	0	0	5	0	5
5.00 - 9.90	0	0	0	0	2	0	2
10.00 - 19.90	0	0	0	0	14	0	14
20.00 - 39.90	17	1	0	0	10	0	28
40.00 - 59.90	11	0	2	1	223	0	237
60.00 - 99.90	14	0	4	1	19	0	38
100.00-149.90	15	0	5	0	0	0	20
150.00-249.90	14	0	0	0	0	0	14
250.00-349.90	16	0	0	0	0	0	16
350 dan ke atas	14	0	0	0	0	0	14
Jumlah kecil	101	1	11	2	273	0	388
Ukuran (meter)							
0.00 - 7.90	0	0	0	0	263	1	264
8.00 - 11.90	0	0	1	0	10	0	11
12.00 - 14.90	18	1	0	1	0	0	20
15.00 - 19.90	50	0	10	1	0	0	61
20.00 - 24.90	27	0	0	0	0	0	27
25.00 - 29.90	6	0	0	0	0	0	6
30 dan ke atas	0	0	0	0	0	0	0
Jumlah kecil	101	1	11	2	273	1	389

Sumber: Disusun semua daripada **Perangkaan Tahunan Perikanan 1999**, Jabatan Perikanan Laut Sarawak, Kementerian Pertanian Malaysia, Kuching, 1999, hal. 47-55.

Jadual 6: Bilangan Perkakas Menangkap Ikan Di Daerah Miri, 1999

Jenis Perkakas	Bilangan	Peratus
Pukat Tunda	101	23.3
Pukat Nylon	16	3.7
Pukat Tangsi	262	61
Pukat Lengkong/Anchau	2	0.5
Belat Lendong	1	0.25
Pancing	48	11
Pukat Jawa	1	0.25
Jumlah	431	100

Sumber: Disusun semua daripada **Perangkaan Tahunan Perikanan 1999**, Jabatan Perikanan Laut Sarawak, Kementerian Pertanian Malaysia, Kuching, 1999, hal. 58.

didaratkan melalui kumpulan perkakas pukut tunda, 11,200.22 tan metrik (39.1%) pukut hanyut, 1,267.01 tan metrik (4.4%) tali kail dan 401.76 tan metrik (1.4%) pukut jenis berpundi. Sementara itu bakinya 184.20 tan metrik (0.64%) didaratkan dengan menggunakan perkakas pukut surung. Hasil tangkapan terdiri daripada pelbagai jenis ikan dan hasil laut yang lain, seperti yang ditunjukkan dalam Jadual 7 di bawah.

Ikan-ikan yang didaratkan oleh nelayan-nelayan daerah Miri, selain untuk kegunaan sendiri, sebahagian besarnya adalah untuk tujuan eksport ke NBD. Ini kerana ikan-ikan tersebut masih berada dalam keadaan segar. Jumlah eksport ikan dari daerah Miri ke NBD telah pun dijelaskan sebelum ini. Selain ke NBD, daerah Miri juga mengeksport ikannya ke Kota Kinabalu dan Sipitang, Sabah; daerah Limbang dan Lawas.³¹

Di daerah Miri, sebilangan besar nelayan bumiputra merupakan nelayan kecil. Hasil tangkapan nelayan-nelayan kecil ini terdiri daripada ikan yang bersaiz kecil dan bernilai rendah. Antaranya termasuklah ikan alu (*sphyræna jello*), biji nangka (*upeneus spp*), cincaru (*megalaspis cordyla*) dan gelama (*scianene spp*). Ikan-ikan ini tidak dieksport ke NBD kerana tidak mendapat permintaan menggalakkan, sebaliknya ia dipasarkan di peringkat tempatan sahaja.

Bagi nelayan-nelayan komersil yang beroperasi di perairan Miri, hampir keseluruhan mereka merupakan orang-orang Cina. Nelayan-nelayan komersil ini menggunakan bot-bot pukut tunda yang menangkap ikan di perairan laut dalam. Oleh yang demikian mereka dapat mendaratkan ikan-ikan bersaiz besar yang mempunyai nilai pasaran tinggi. Antaranya termasuklah ikan bawal hitam (*formio niger*), merah (*lutianus argentimaculatus*), tenggiri (*scomberoustrulosious*) dan talang (*scomberoides commersonianus*). Hasil tangkapan tersebut mendapat permintaan yang tinggi di NBD. Oleh itu sebahagian besar pasaran bagi ikan tersebut adalah untuk eksport ke NBD. Ikan-ikan kecil bernilai rendah dipasarkan di pasaran tempatan.

Perbincangan seterusnya akan meneliti tentang hubungan perdagangan sumber perikanan dari daerah Miri ke NBD secara terperinci. Perlu dijelaskan terlebih dahulu, pengujahan tentang hubungan perdagangan sumber perikanan dari daerah Miri ke NBD adalah berdasarkan maklumat yang telah dikumpul oleh pihak LKIM selama satu tahun iaitu pada tahun 1997. Tahun tersebut merupakan tahun pertama usaha merekodkan maklumat import-eksport ikan dari daerah Miri ke NBD yang dilakukan oleh pihak LKIM.

PENGEKSPORT

Pada tahun 1997, daerah Miri membekalkan sebanyak 345,390.3 kg ikan ke NBD. Kuantiti bekalan ikan tersebut merupakan 2.74% daripada jumlah pendaratan ikan laut di daerah Miri pada tahun yang sama.³² Dilihat daripada peratusan jumlah import ikan NBD, bekalan ikan dari daerah Miri menyumbang sebanyak 10.3%. Peratusan tersebut menjadi lebih besar iaitu 47% setelah dihitung daripada jumlah

Jadual 7: Pendaratan Ikan Laut Mengikut Spesies Di Daerah Miri Tahun 1999

Bil.	Jenis Ikan	Jumlah (kg)	Bil.	Jenis Ikan	Jumlah (kg)
1	Alu/kacang	29.01	34	Pari	326.42
2	Bawal Bujang	71.91	35	Pelaling/temenong	155.07
3	Bawal Hitam	128.23	36	Pelandok	70.9
4	Bawal Puteh	55.42	37	Pelata	267.04
5	Beliak mata	183.13	38	Pelayak	96.34
6	Biji Nangka	397.01	39	Puput	178.82
7	Bulu	124.64	40	Sebelah	314.87
8	Bulu ayam	66.53	41	Selar	320.32
9	Cermin/sagai/Cupak	15.93	42	Selar Kuning	341.68
10	Cincaru	814.89	43	Selayang /Cerut	18.93
11	Daun Baharu	235.53	44	Senangin	185.93
12	Demudok/Rambai	488.56	45	Shrumbu/Lemah	329.38
13	Duri/Pulutan/Utek	521.03	46	Sotong Biasa/Cumit-cumit	169.05
14	Gelama/Tengkerong	551.61	47	Sotong Katak	125.21
15	Ikan baja	5868.04	48	Talang	258.52
16	Ikan Campur	2059.67	49	Tamban Buloh /Bulat	295.69
17	Impiring	212.09	50	Tenggiri	529.41
18	Jamah	195.97	51	Timah/Layor/Selayor	1382.86
19	Jenahak	276.93	52	Tongkol	874.45
20	Kaci	48.41	53	Udang baring	5384.37
21	Kebasi/selangat	81.38	54	Udang harimau	1.75
22	Kembong	384.61	55	Udang karang	7.25
23	Kerapu	280.63	56	Udang lobok	0.05
24	Kerisi	541.77	57	Udang minyak	6.99
25	Kerisi Bali	237.41	58	Udang Kaki Merah/Sua Lor (B)	90.68
26	Ketam Laut/Ketam Suri	27.01	59	Udang Kaki Merah/Sua Lor (S)	200.58
27	Kikek	152.82	60	Udang Kulit Keras	21.13
28	Kilat	121.53	61	Udang Merah/Payak	276.18
29	Lidah	167.32	62	Udang Putih/Siar Besar/Kertas	117.03
30	Lumi-lumi	282.83	63	Udang putih sedang	136.7
31	Malong	194.44	64	Udang Putih/Siar Kecil/Kertas	193.06
32	Merah	548.06	65	Yu	325
33	Parang-parang	262.97			
JUMLAH PENDARATAN					28,629.06

Sumber: Disusun semua daripada, **Perangkaan Tahunan Perikanan 1999**, Jabatan Perikanan Laut Sarawak, Kementerian Pertanian Malaysia, Kuching, 1999, hal. 62-64.

keseluruhan import ikan basah/segar NBD. Ini menunjukkan daerah perikanan Miri memenuhi hampir separuh daripada jumlah bekalan ikan basah/segar yang diperlukan oleh negara jiran tersebut.

Urusan pengangkutan sumber perikanan basah dari daerah Miri ke NBD telah dikendalikan oleh sebanyak 11 buah syarikat. Nama-nama syarikat pengeksport ikan adalah sebagaimana yang disenaraikan dalam Jadual 8 di bawah. Berdasarkan Jadual tersebut, sebanyak lapan buah syarikat pengeksport ikan dimiliki oleh pemodal Cina, dua buah syarikat dimiliki pemodal bumiputra dan sebuah syarikat dimiliki Persatuan Nelayan Kebangsaan Miri. Ini menunjukkan golongan pemodal Cina menguasai sebahagian besar aktiviti pengeksportan ikan di daerah Miri.

Daripada jumlah syarikat pengeksport tersebut terdapat dua buah syarikat besar yang menguasai sebanyak 69.3% daripada jumlah keseluruhan eksport ikan ke NBD. Dua buah syarikat tersebut adalah *Hai Nyak Sea Product Cold Storage Co.* dan *Lee Thiam Soon*. Sementara itu, *Hai Guan Hong Sea Product Co.* dan *K.S Tay Sea Product & Co.* menguasai sebanyak 23.68% daripada jumlah eksport ikan ke NBD. Selebihnya sebanyak 7.02% eksport ikan disumbangkan oleh syarikat-syarikat lain. Kuantiti ikan yang dieksport oleh syarikat-syarikat di atas ditunjukkan dalam Jadual 8.

Hubungan perdagangan ikan dijalankan di antara satu syarikat pengeksport dengan banyak syarikat pengimport. Sebagai contohnya *Hai Nyak Sea Product Cold Storage Co.* membekalkan ikan setiap bulan kepada dua syarikat pengimport ikan yang utama dari NBD iaitu *Khoo Ghee Seng* dan *Sim Chai Teck*. Selain itu, terdapat syarikat-syarikat pengimport ikan lain dari NBD yang turut mendapatkan bekalan dari *Hai Nyak Sea Product Cold Storage Co.* Mereka terdiri daripada Syarikat *Hj. Nokman, Hj. Kiprawi Abang, Bakir Hj. Tuah* dan *Jimmy Barat & Sons Gen. Con.*

Syarikat-syarikat pengeksport ikan yang dimiliki oleh pemodal Cina membekalkan ikan kepada syarikat-syarikat pengimport Cina dan Melayu Brunei dalam jumlah yang besar. Umpamanya *Hai Nyak Sea Product Cold Storage Co.* membekalkan sebanyak 94,433 kg ikan setahun kepada syarikat *Khoo Gee Seng*, manakala Syarikat *Lee Thiam Soon* membekalkan sebanyak 62,039.2 kg ikan setahun kepada Syarikat *Bakir Hj. Tuah*. Sebaliknya syarikat pengeksport milik bumiputra dan Melayu membekalkan ikan kepada syarikat-syarikat pengimport ikan dari NBD dalam jumlah yang kecil. Umpamanya *Jimmy Barat & Sons Gen. Con.* membekalkan ikan kepada Syarikat *Malal Mansor* hanya sebanyak 2,090 kg ikan setahun. Begitu juga dengan *PNK Miri* yang membekalkan hanya sebanyak 2,770 kg ikan setahun kepada syarikat pengimport yang sama. Ini menunjukkan syarikat pengeksport ikan milik bumiputra dan Melayu bukan sahaja tidak dapat bersaing dari segi pasaran dengan syarikat pengimport ikan yang dimiliki oleh pemodal Cina malah mereka tidak dapat bersaing dari segi kuantiti pembekalan ikan.

Syarikat Melayu di bawah *PNK Miri* sebenarnya sukar untuk membuat perjanjian atau kontrak perniagaan dengan syarikat-syarikat pengimport ikan dari NBD. Ini kerana mereka tidak dapat bersaing dengan pengeksport-pengeksport

Jadual 8: Senarai Pengeksport Ikan Di Miri Yang Membekalkan Ikan Basah Ke NBD, 1997

Bil.	Syarikat Pengeksport	Jumlah Eksport Mengikut Bulan (kg)												Jumlah	Peratus
		Jan.	Feb.	Mac	April	Mei	Jun	Julai	Ogos	Sept.	Okt.	Nov.	Dis.		
1	Hai Nyak Sea Product	14,145	9,260	14,066	15,674	9,771	10,022	17,775	10,220	13,535	10,590	9,540	7,330	141,928	41.09
2	Cold Storage Co.	5,566.6	345	8,593.3	12,095.5	11,813.6	12,510.8	6,776.6	3,770	8,213	4,496.4	9,040.5	4,222.5	97,443.8	28.21
3	Hai Guan Hong Sea Pro. Co.	573.5	1,446	2,386	8,412	8,562.9	8,244	5,930	5,129	1,930	3,178	720	880	47,391.4	13.72
4	K.S.Tay Sea Product & Co.	0	0	0	4,000	1660	4,350	3,582	4,124	6,880	3,450	5,314	1,057	34,417	9.96
5	Lian Lee Sea Products	270	1537	1875	290.5	273	2,547	347	0	390	625	0	340	8,494.5	2.46
6	PNK Miri	460	0	1680	400	1,985	812	285	0	0	1,471	0	1.21	7,214	2.09
7	Pangkas Sea Products	1,868.6	220	0	0	0	655	0	0	0	350	420	0	3,513.6	1.02
8	Jimmy Barat & Sons	0	0	0	0	0	0	1,280	0	0	810	0	0	2,090	0.61
9	Tay Kwee Seng	918	1150	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2,068	0.60
10	Thong Thai Hin Cold Storage Co.	0	0	0	0	0	630	0	0	0	0	0	0	630	0.18
11	Soon Yien Sea Product Co.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	200	0	0	200	0.06
	Jumlah													345,390.3	100

Sumber: Disusun sermua daripada, Fail Kompleks LKIM Miri, LKIM: (KOMP W05) 406/524, Jld.4 (62).

Cina yang mampu membekalkan ikan secara berterusan walaupun pada bulan-bulan yang kurang ikan iaitu pada musim monsun dari bulan Disember hingga Februari. Pengeksport-engeksport Cina ini tidak mempunyai masalah dari segi bekalan memandangkan mereka mempunyai bot-bot pukut tunda sendiri yang dapat menjalankan operasi menangkap ikan pada musim angin monsun.

PNK Miri hanya dianggotai oleh nelayan-nelayan kecil sahaja. Walaupun terdapat nelayan-nelayan pukut tunda yang mendaftarkan diri sebagai ahli, kebanyakan mereka hanya menjadi ahli tidak aktif. Setiap tahun nelayan-nelayan pukut tunda ini akan menghulurkan sedekah kepada persatuan melalui pembayaran yuran keahlian. Oleh yang demikian PNK Miri tidak mendapat bekalan ikan yang berterusan daripada nelayan, malah ikan yang dijual kepada persatuan jumlahnya amat sedikit.

Walaupun pengimport-pengimport ikan dari NBD sebilangan besarnya terdiri daripada orang-orang Melayu Brunei tetapi mereka tidak mendapatkan bekalan ikan daripada PNK Miri secara berterusan kerana masalah bekalan. Mereka hanya mengimport ikan dari PNK Miri sekiranya terdapat bekalan ikan yang diperlukan disediakan oleh syarikat tersebut dan dalam pada masa yang sama bekalan ikan yang diperolehi daripada syarikat pengeksport utama tidak mencukupi.

Di daerah Miri, ciri pengeksport ikan adalah amat berbeza dengan tempat-tempat lain di Malaysia dan Thailand di mana syarikat pengeksport terpaksa membiayai kos pengangkutan, menyediakan pengangkutan, menanggung insurans, cukai eksport dan gaji pekerja. Ini kerana terdapat banyak lebihan ikan yang dipasarkan. Dalam kes perdagangan ikan dari Miri ke NBD tidak terdapat lebihan ikan dalam pasaran. Oleh yang demikian kesemua kos pengangkutan di atas terpaksa ditanggung oleh syarikat pengimport. Syarikat pengeksport tidak memainkan peranan dalam menghantar ikan kepada pengimport, sebaliknya ikan akan diangkut oleh syarikat pengimport itu sendiri. Pengimport sanggup membiayai kos di atas untuk mendapatkan bekalan ikan yang diperlukan. Malah mereka membayar harga ikan yang diimport secara tunai.

Dalam urusan pemasaran ikan, pengeksport kebiasaannya akan menelefon syarikat pengimport terlebih dahulu untuk membuat penetapan hari dan waktu mengangkut ikan yang telah disediakan. Syarikat-syarikat pengimport ikan akan datang sebaik sahaja bekalan yang diperlukan telah disediakan oleh pengeksport. Oleh kerana Miri bersebelahan dengan NBD, masa perjalanan yang diambil oleh syarikat pengimport untuk sampai ke Miri adalah tidak lama iaitu antara satu hingga dua jam.

PENGIMPORT

Di Miri, cara pemasaran ikan agak berbeza dengan tempat-tempat lain kerana bandar tersebut tidak mempunyai pasar borong. Ikan-ikan yang ditangkap oleh para nelayan akan didaratkan terus di Jeti Pasar Miri. Ini kerana bot-bot prikanan milik nelayan dapat merapat terus ke Jeti Pasar Miri untuk mendaratkan ikan terlebih dahulu sebelum berlabuh di kawasan pelabuhan yang terletak tidak jauh dari kawasan

jeti tersebut. Ikan-ikan yang didaratkan kemudiannya diangkut dan diletakkan di atas meja-meja ikan milik syarikat-syarikat pengeksport. Meja-meja ikan tersebut menjadi tempat operasi pemasaran ikan mereka.

Pada kebiasaannya, pengimport-pengimport ikan dari NBD akan datang dan menunggu nelayan pada waktu pagi. Untuk memastikan mereka sampai di Pasar Miri pada waktu ikan didaratkan, pengimport-pengimport ikan biasanya bertolak dari NBD seawal waktu lepas Subuh. Selain untuk mengelakkan tidak mendapat bekalan ikan, bertolak awal membolehkan ikan-ikan yang dibeli pada waktu pagi dapat dibawa terus ke NBD untuk dipasarkan.

Terdapat sebilangan pengimport ikan dari NBD yang terpaksa bermalam di Bandar Miri untuk mendapatkan hasil tangkapan yang didaratkan oleh nelayan pada waktu pagi keesokan hari. Hal ini dilakukan terutamanya pada bulan-bulan yang kurang bekalan ikan. Selain itu, perjalanan ulang-alik antara daerah Miri dan NBD hanya boleh dilakukan pada sebelah siang sahaja memandangkan pos-pos imigresen akan ditutup pada jam 6.00 petang. Dengan demikian pengimport-pengimport ikan yang datang ke Miri pada waktu petang, mereka akan bermalam di Bandar Miri.

Berdasarkan Jadual 9, syarikat-syarikat pengimport ikan dari NBD dari segi bilangan adalah lebih banyak berbanding syarikat pengeksport yang beroperasi di Bandar Miri. Terdapat sebanyak 17 buah syarikat pengimport ikan yang membeli ikan dari syarikat-syarikat pengeksport di Bandar Miri. Daripada jadual tersebut, didapati sebanyak 11 buah (64.71%) syarikat adalah dimiliki oleh orang-orang Melayu Brunei, lima buah (29.41%) milik orang Cina dan sebuah (5.88%) milik kaum bumiputra. Ini menunjukkan dari segi bilangan, syarikat orang Melayu Brunei mengatasi syarikat orang Cina dan bumiputra.

Bagaimanapun jika dilihat dari segi kuantiti import, syarikat-syarikat milik kaum Cina menguasai 65.27% daripada jumlah keseluruhan import ikan basah/segar NBD. Syarikat-syarikat orang Melayu Brunei menguasai sebanyak 34.18% sahaja, manakala syarikat bumiputra hanya menguasai 0.55%. Selain itu, didapati hanya sebanyak lima buah syarikat utama yang menjalankan aktiviti import ikan secara aktif dalam jumlah yang banyak. Syarikat-syarikat tersebut adalah Khoo Ghee Seng yang mengimport sebanyak 96,116.0 kg ikan setahun, Bakir Hj. Tuah sebanyak 68,022.2 kg, Sim Chai Teck sebanyak 50,630.0 kg, Sim Kwong Wu sebanyak 40,503.4 kg dan Ong Hong Kiat sebanyak 37,971.0 kg. Kelima-lima syarikat tersebut telah menguasai sebanyak 84.9% daripada jumlah import ikan basah/segar ke NBD. Sebanyak 11 buah syarikat lagi hanya menyumbangkan sebanyak 15.10%.

Syarikat-syarikat pengimport yang membeli ikan dalam jumlah yang sedikit datang ke Bandar Miri sekali-sekala. Umpamanya Syarikat Hijau Budiman yang datang membeli ikan pada bulan Januari, Mac, April, Mei dan Jun. Begitu juga dengan Syarikat Malal Mansor yang membeli ikan pada bulan Januari, April, Mei, Julai dan Oktober. Oleh kerana syarikat-syarikat ini datang membeli ikan sekali-sekala, mereka tidak mendapat harga istimewa daripada pengeksport. Tetapi mereka dikenakan harga pasar. Sebagai contohnya harga ikan tenggiri dijual pada harga borong kepada syarikat-syarikat pengimport yang berterusan adalah sebanyak

Jadual 9: Senarai Pengimport Ikan Dari NBD Yang Membeli Ikan Basah Di Daerah Miri

Bil.	Syarikat Pengimport	Jumlah Import Ikan Mengikut Bulan (kg.)												Jumlah	Peratus
		Jan.	Feb.	Mac	April	Mei	Jun	Julai	Ogos	Sept.	Okt.	Nov.	Dis.		
1	Kho Gee Seng	11,121	7,080	9,628	7,509	5,420	8,875	11,208	5,340	10,200	7,920	5,955	5,860	96,116.0	27.82
2	Bakir Hj. Tuah	2,884	345	8,904.3	7,513.5	7,502.6	6,653.8	4,792.6	0	6,813	10,166.4	8,224.5	4,222.5	68,022.2	19.70
3	Sim Chai Teck	5,162.6	2,109	4,526	5,753.5	4,429	4,219	6,366	4,880	3,725	3,645	4,005	1,810	50,630.1	14.70
4	Sim Kwong Wu	573.5	1,446	1,278	5,983	8,562.9	7,904	5,069	3,779	1,130	3,178	720	880	40,503.4	11.72
5	Ong Hong Kiat	918	1150	1486	4,000	1660	4,350	3,582	4,124	6,880	3,450	5,314	1,057	37,971	11.00
6	Japar Hj. Daim	366	0	0	0	600	3,517	3,393	3,770	1,400	4,330	816	0	18,192	5.30
7	Syarikat Hijau Budiman	559	0	978	6,890	3,906	2,340	0	0	0	0	0	0	14,673	4.24
8	Hj. Nokman	1757.6	1000	1000	1,681	0	0	0	1,350	800	0	0	0	7,588.6	2.2
9	Malal Mansor	460	0	400	0	1,910	0	1,280	0	0	810	0	0	4,860	1.40
10	Jimmy Barat & Sons Gen. Con.	0	828	0	0	0	1100	0	0	0	0	0	0	1,928	0.55
11	Seri Madu Enterprise	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1,471	0	0	1,471	0.42
12	Sykt. Hj. Awang Ahad	0	0	0	0	0	600	285	0	0	0	0	0	885	0.25
13	Sykt. Matkaseh & Anak-anak	0	0	782	0	0	0	0	0	0	0	0	0	782	0.22
14	Hj. Kiprawi	0	0	120	360	75	212	0	0	0	0	0	0	767	0.22
15	Awang Maki Ali	0	0	680	0	0	0	0	0	0	0	0	0	680	0.2
16	Shop Kwang Seng	0	0	0	0	0	0	0	0	0	200	0	0	200	0.05
17	Sahari Hari	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	121	121	0.03

Sumber: Disusun semua daripada, Fail Kompleks LKIM Miri, LKIM: (KOMP W05) 406/524, Jld.4 (62).

RM8.00 sekilogram tetapi dijual kepada syarikat-syarikat pengimport yang datang sekali sekala pada harga RM9.00 sekilogram.

Oleh kerana syarikat-syarikat pengimport ikan yang datang sekali-sekala membeli ikan dalam jumlah yang sedikit, mereka juga tidak menerima kemudahan sistem kredit daripada pengeksport. Dengan demikian mereka akan membayar harga ikan yang dibeli secara tunai. Sebaliknya bagi syarikat-syarikat pengimport yang membeli ikan secara berterusan mereka bukan sahaja mendapat harga istimewa malah dibenarkan menggunakan sistem kredit. Syarikat-syarikat pengimport ini dibenarkan mengambil ikan terlebih dahulu dan membayar harga ikan tersebut pada masa mereka datang mengambil ikan sekali lagi.

Bagi syarikat-syarikat pengimport ikan dari NBD yang mendapatkan bekalan ikan secara berterusan, secara purata mereka menjalankan operasi mengimport sumber perikanan basah/segar dari Bandar Miri di antara tiga hingga empat hari sekali. Dari segi masa operasi, syarikat-syarikat pengimport mula mengangkut ikan dari jam 8.00 pagi hingga jam 5.00 petang. Perlu dijelaskan, sebelum ikan-ikan diangkut oleh pengimport, ikan-ikan yang didaratkan oleh nelayan akan diasingkan terlebih dahulu oleh pengeksport. Ini dilakukan bagi memastikan ikan-ikan yang dijual kepada pengimport-pengimport ikan dari NBD adalah terdiri daripada jenis berkualiti tinggi. Jenis-jenis ikan tersebut antaranya termasuklah tenggiri (*scomberomorus spp*), bawal hitam (*formio niger*), bawal putih (*pampus argenteus*), ikan merah (*lutianus argentimaculatus*), udang kipas (*p. merguensis*), udang harimau (*penaeus monodon*), ketam renjong (*portunus pelagicus*) dan sotong (*loligo spp*). Ciri pemasaran seperti ini ada persamaannya dengan perdagangan sumber perikanan dari Malaysia ke Singapura yang mementingkan ikan-ikan bermutu tinggi daripada gred satu.

Ikan-ikan yang telah dibeli oleh pengimport-pengimport kemudiannya dimasukkan ke dalam tong-tong plastik berwarna biru berbentuk silinder yang boleh memuatkan kira-kira 100 kg ikan setiap satu. Bagi mengekalkan kesegaran ikan, air batu hancur turut dimasukkan ke dalam tong-tong plastik tersebut. Tong-tong berisi ikan berkenaan kemudiannya dimasukkan ke dalam kenderaan pengangkut yang secara umumnya terdiri daripada pacuan empat roda dan Kijang. Setiap buah kenderaan biasanya boleh memuatkan empat tong plastik tersebut. Ini bermakna sebuah kenderaan membawa kira-kira 400 kg ikan dalam satu trip.

Syarikat-syarikat pengimport ikan pada bulan-bulan biasa hanya mendapatkan bekalan ikan daripada pengeksport utama. Walau bagaimanapun, pada bulan-bulan kurang ikan mereka turut mendapatkan bekalan ikan daripada pengeksport-pengeksport lain. Hal ini dilakukan kerana bekalan ikan yang diperolehi daripada pembekal utama tidak mencukupi. Sebagai contohnya ialah Syarikat Sim Chai Teck. Syarikat tersebut mendapatkan bekalan ikan yang berterusan daripada syarikat *Hai Nyak Sea Product Cold Storage Co*. Pada musim kurang ikan syarikat tersebut turut mendapatkan bekalan daripada syarikat *Pangkas Sea Product*, *Hai Guan Hong Sea Product Co*. dan *Lian Lee Sea Products*.

Setelah membeli ikan dan kerja-kerja pemunggahan ikan ke atas kenderaan

pengangkut selesai dilakukan, selalunya pengimport-pengimport ikan ini tidak terus bertolak ke NBD. Mereka akan bersarapan pagi terlebih dahulu di kedai-kedai kopi berhadapan pasar tersebut. Ketika bersarapan, pengimport-pengimport ini kebiasaannya ditemani oleh seorang pekerja mereka atau teman-teman pengimport yang lain.

Setelah selesai bersarapan, pengimport-pengimport ikan akan memandu kenderaan yang sarat dengan muatan ikan pulang ke NBD. Mereka akan sampai ke pos-pos immigresen setengah jam kemudian. Biasanya antara jam 8.30 pagi hingga 5.30 petang. Ikan-ikan yang dibawa akan diisytiharkan di Kompleks LKIM Miri. Jangka masa yang diambil untuk menyelesaikan urusan di Kompleks LKIM adalah lebih kurang setengah jam. Ikan-ikan yang dibawa pada waktu pagi adalah untuk dijual pada sebelah petang, manakala ikan-ikan yang dibawa pada waktu petang adalah untuk dijual pada keesokan harinya.

Syarikat-syarikat pengimport ikan di atas mempunyai pasaran tetap bagi sumber perikanan basah/segar yang dibeli dari daerah Miri. Mereka membekalkan ikan basah/segar kepada organisasi-organisasi kerajaan seperti universiti, maktab, sekolah, tentera dan lain-lain. Selain itu, mereka juga menjualkan ikan-ikan yang dibeli kepada pengusaha-pengusaha pasar raya, gerai runcit dan pasar-pasar ikan.

PENGANGKUTAN

Sebagaimana yang telah dijelaskan sebelum ini, syarikat pengeksport tidak menyediakan kenderaan untuk menghantar ikan kepada pengimport. Oleh yang demikian kenderaan pengangkut telah disediakan oleh pihak pengimport sendiri. Jadual 10 di bawah menunjukkan setiap syarikat pengimport mempunyai sekurang-kurangnya sebuah kenderaan, kecuali Awang Malal Mansor lima buah, Jimmy Barat & Sons Gen. Con. empat buah, Ong Hong Kiay dua buah, Hj. kecil, dua buah (6.90%) Nokman dua buah, Khoo Ghee Seng dua buah, Sim Kwong Wu dua buah dan Sim Chai Teck dua buah. Jadual tersebut juga menunjukkan sebanyak 14 buah (48.28%) kenderaan yang digunakan untuk mengangkut ikan terdiri daripada jenis Kijang, 8 buah (27.59%) Land Cruiser, 4 buah (13.79%) lori Pick Up dan sebuah (3.45%) kereta. Ini menunjukkan kesemua kenderaan pengangkut yang digunakan oleh syarikat pengimport adalah bersaiz kecil. Perkara ini amat berbeza dengan hubungan perdagangan sumber perikanan antara Thailand-Malaysia dan Thailand-Singapura kerana ikan biasanya diangkut menggunakan lori kontena.

Jika dilihat nisbah kuantiti import dengan bilangan kenderaan, didapati syarikat-syarikat pengimport yang memiliki banyak kenderaan mempunyai jumlah import ikan yang amat sedikit. Sebagai contohnya Syarikat Awang Malal Mansor mempunyai lima buah kenderaan tetapi hanya mengimport sebanyak 4,860 kg ikan. Begitu juga Syarikat Jimmy Barat & Sons Gen. Con. yang mempunyai empat buah kenderaan tetapi hanya mengimport sebanyak 1,928 kg ikan.

Jadual 10: Jenis-jenis Kenderaan Yang Digunakan Oleh Syarikat-syarikat Pengimport Untuk Mengangkut Ikan Basah/Segar Dari Daerah Miri

Bil.	Nama Syarikat	No. Kenderaan	Jenis Kenderaan
1	Khoo Ghee Seng	BF6128 MF9181Q	Land Cruiser Land Cruiser
2	Bakir Hj. Tuah	KB5757	Pick Up
3	Sim Chai Teck	KF2843 QM9308	Land Cruiser Kijang
4	Sim Kwong Wu	KE3478 MC1213Q	Land Cruiser Lori Kecil
5	Ong Hong Kiat	QMC1662 QS4522	Pick Up Lori Kecil
6	Japar Hj. Daim	QM6329	Kijang
7	Syarikat Hijau Budiman	QM6329	Lori Kecil
8	Hj. Nokman	BH5558 BF5658	Lori Kecil Kijang
9	Awang Malal Mansor	KF6038 KF577 BF6625 MD6863Q QMC4352	Kereta Land Cruiser Kijang Kijang Kijang
10	Jimmy Barat & Sons Gen. Con.	KF577 KF3740 QT4711 MD6869Q	Land Cruiser Land Cruiser Kijang Kijang
11	Madhu Enterprise	BJ7497	Kijang
12	Sykt. Hj. Awang Ahad	BR2071	Kijang
13	Sykt. Mat Kaseh & Anak-anak	QMC671	Kijang
14	Hj. Kiprawi	KF641	Land Cruiser
15	Awang Maki Ali	KF6038	Kijang
16	Shop Kwang Seng	BM5225	Kijang
17	Sahari Harli	BR8087	Kijang

Syarikat-syarikat pengimport ikan yang mempunyai lebih daripada sebuah kenderaan, mereka sebenarnya turut memainkan peranan memberikan perkhidmatan pengangkutan kepada syarikat-syarikat pengimport lain. Dengan demikian kenderaan yang lebih digunakan untuk mengangkut ikan milik syarikat-syarikat pengimport lain dari Miri ke NBD secara berbayar. Selain bayaran perkhidmatan, kos minyak dan cukai import turut dibayar oleh syarikat pengimport yang mendapatkan perkhidmatan tersebut.

PENCIPTAAN KEUNTUNGAN

Syarikat-syarikat pengimport ikan menjalinkan hubungan yang berterusan dengan syarikat-syarikat pengeksport ikan di Miri kerana mereka memperoleh keuntungan yang berlipat kali ganda. Ini dapat dilihat melalui keuntungan kasar yang diperoleh syarikat-syarikat pengimport pada setiap bulan. Bagi membincangkan perkara ini, penelitian akan dibuat ke atas syarikat pengimport ikan terbesar iaitu Khoo Ghee Seng.

Sepanjang tahun 1997 Syarikat Khoo Ghee Seng telah mengimport ikan dari daerah Miri sebanyak 96,116.0 kg setahun bernilai RM449,049.70. Ikan-ikan ini dijual di Brunei dengan harga Dollar Brunei. Semasa kajian ini dijalankan B\$1.00 bersamaan dengan RM2.30. Ini bermakna nilai jualan ikan tersebut di Brunei adalah $RM449,049.70 \times 2.30 = RM1,032,814.30$. Keuntungan kasar syarikat Khoo Ghee Seng adalah:

Nilai jualan	=	RM1,032,814.30
Modal	-	RM449,049.70
Untung Kasar	=	<u>RM583,764.60</u>

Berdasarkan pengiraan di atas untung kasar yang diperolehi adalah melebihi sekali ganda daripada harga modal iaitu sebanyak 130%. Ini bermakna jumlah tersebut sekiranya ditolak harga kos pengangkutan dan cukai import yang dikenakan oleh pihak kastam, syarikat-syarikat pengimport ikan masih mendapat keuntungan yang lumayan. Keuntungan yang diperoleh syarikat-syarikat pengimport adalah bergantung kepada nilai tukaran matawang semasa.

KESIMPULAN

Sebagai sebuah negara yang bergantung kepada ekonomi berasaskan perlombongan petroleum dan gas asli, sektor perikanan tidak memainkan peranan penting malah dapat dianggap sebagai ekonomi pinggir sahaja kepada NBD. Ini terbukti jelas di mana hampir 40% daripada gunatena negara itu terlibat dalam sektor perlombongan petroleum dan gas asli. Sektor kedua yang menjadi tumpuan penduduk adalah perkhidmatan awam yang melibatkan 42% daripada rakyat NBD berkhidmat dengan Kerajaan Kebawah Duli Yang Maha Mulia Sultan Brunei. Mereka yang bekerja sebagai nelayan tidak melebihi 1.0% daripada jumlah

gunatenaga negara itu. Keadaan lebih buruk lagi, apabila dihalusi didapati lebih daripada 72% daripada jumlah nelayan NBD merupakan nelayan sambilan yang menjalankan aktiviti "sport fishing" bagi memenuhi masa lapang mereka.

Pengabaian sektor perikanan telah mengakibatkan bekalan sumber perikanan di peringkat domestik tidak mampu untuk menampung permintaan setempat. Oleh kerana NBD mempunyai nilai matawang yang tinggi, penyelesaian terhadap masalah kekurangan bekalan ikan dapat diatasi dengan cara mengimport sumber perikanan dari negeri-negeri jiran iaitu Sarawak, Sabah dan Wilayah Persekutuan Labuan dalam kuantiti yang banyak. Kegiatan perikanan di NBD yang tidak memperlihatkan perkembangan yang pesat dan pada masa yang sama berlaku pertambahan penduduk yang berterusan, menyebabkan import hasil perikanan terus meningkat dari tahun ke tahun.

Perkembangan di atas secara langsung telah menyediakan pasaran yang amat luas kepada nelayan-nelayan dari negeri-negeri jiran. Ini telah mendorong nelayan-nelayan dari Sarawak, Sabah dan Wilayah Persekutuan Labuan bekerja keras mendaratkan hasil perikanan, walaupun dengan menggunakan bot-bot perikanan kecil dan perkakas menangkap ikan yang secara relatifnya masih tidak dapat dianggap sebagai peralatan komersil.

Satu lagi faktor penting yang menyebabkan nelayan-nelayan dari negeri-negeri jiran merasa terpanggil untuk menjualkan hasil tangkapan mereka kepada NBD, ialah kerana kesediaan pembeli-pembeli ikan untuk membeli ikan secara tunai dengan harga yang tinggi dan dalam kuantiti yang banyak pada bila-bila masa.

NBD menyediakan pasaran bagi sumber perikanan yang didaratkan oleh nelayan-nelayan di daerah Miri. Namun begitu, pasaran tersebut adalah khusus kepada jenis-jenis komoditi tertentu. Pasaran ikan di NBD hanya menghendaki jenis-jenis ikan berkualiti tinggi. Oleh yang demikian, ia hanya memberikan keuntungan kepada nelayan-nelayan Cina pukat tunda yang menjalankan operasi menangkap ikan di laut dalam.

Golongan pemodal yang hampir keseluruhannya terdiri daripada kaum Cina sangat mengetahui dan memahami permintaan komoditi dalam pasaran NBD. Dengan demikian, pihak Kerajaan Sarawak untuk membangunkan sektor perikanan di Miri khususnya perlu melihat perkara ini dengan lebih mendalam. Usaha Kerajaan Sarawak membantu nelayan kecil pinggir pantai tidak akan berjaya menikmati kemudahan pasaran yang ada kerana gagal mengenalpasti komoditi perikanan yang diperlukan oleh pasaran.

Keadaan begini sangat berbeza dengan nelayan-nelayan di daerah perikanan Limbang dan Lawas. Walaupun nelayan-nelayan di kedua-dua daerah perikanan tersebut merupakan nelayan artisanal, tetapi mereka bergiat dalam mendaratkan komoditi yang diperlukan oleh NBD. Komoditi tersebut ialah udang putih/siar besar (*p. merguensis*), udang putih/siar sedang (*p. merguensis*) dan udang putih/siar kecil (*metapenaeus lysianassa*).

Memahami kehendak pasaran adalah lebih penting dalam membangunkan industri perikanan di Miri. Ini kerana, pengalaman pengeksport di Miri dalam hubungan

perdagangan sumber perikanan dengan NBD adalah amat berbeza dengan pengeksport di tempat-tempat lain. Dalam keadaan berkurangan bekalan ikan, pengimport perlu melamar pengeksport dan bukan sebaliknya. Hal ini berlaku di NBD sahaja, tidak berlaku di mana-mana negara Asia Tenggara.

Satu perkara yang menarik, untuk mendapatkan bekalan ikan yang berterusan, pengimport-pengimport ikan dari NBD tidak perlu melaburkan modal di daerah Miri. Hal ini tidak berlaku sebagaimana pemodal-pemodal di Singapura yang terpaksa membuat pelaburan di Thailand untuk memperoleh bekalan ikan dari negara tersebut. Ini kerana pengimport-pengimport ikan dari NBD sentiasa menawan pengeksport-pengeksport ikan di daerah Miri dengan penawaran harga ikan yang amat memuaskan.

NOTA Hujung

1 Sila lihat **Perangkaan Tahunan Perikanan 1999**, Jabatan Perikanan Laut Sarawak, Kementerian Pertanian Malaysia, Kuching, 1999, hal. 128.

2 Sila lihat **Fishery Statistical Bulletin for South Cina Sea Area 1983**, Southeast Asian Fisheries Development Center (SEAFDEC), 1985, hal. 2.

3 Sila lihat **Fisheries of the South Cina Sea: A Review of Available Information**, Applied Physics Laboratory, University Of Washington, January 22, 1998, hal. 30, dalam <http://mac-eis.apl.washington.edu>.

4 Ikan demersel merupakan ikan yang hidup di bawah garisan *thermocline* seperti ikan kerisi, temenggong, ikan campur, sotong, biji nangka, merah, jebong, barat-barat, gerut-gerut, kerisi bali, duri, timah, rambai/cermin, pari, mengkarong dan lain-lain. Penjelasan lanjut sila lihat, Mohammad Raduan Mohd Ariff, "Perkembangan Industri Perikanan Di Johor 1970-1997", Kertas Kerja yang telah dibentangkan di Seminar Sejarah dan Budaya Johor Tahun 2000, pada 3-6 Mei, 2000 di Johor Bahru.

5 Ikan pelagik merupakan ikan yang hidup di atas garisan *thermocline* seperti ikan selar, demudok, alu-alu, selayang, tenggiri, aji-aji, kembong, parang, selayang kuning, betung dan lain-lain. Penjelasan lanjut sila lihat, Mohammad Raduan Mohd Ariff, "Ikan Sebagai Sumber Perdagangan", Kertas Kerja telah dibentangkan di Seminar Maritim Warisan Negeri Terengganu, pada 1-2 September 1999 di Kuala Terengganu.

6 Sila lihat Mohamed Deli Ahmad (Ed.), **Negara Brunei Darussalam 1989**, Asia Printers, Negara Brunei Darussalam, 1990, hal.77.

7 Sila lihat **Negara Brunei Darussalam Statistical Yearbook 1996/1997**, Statistics Division, Department of Economic Planning and Development, Ministry of Finance, Negara Brunei Darussalam, 1998, hal.5.

8 Sila lihat Lim Jock Seng, **The Inter-relationship of Technology, Economy and Social Organisation in A Fishing Village in Negara Brunei Darussalam**, Monograph of The

Negara Brunei Darussalam Museum Journal, No.6-1986, Negara Brunei Darussalam Museum, Negara Brunei Darussalam, hal. 25.

9 Sila lihat "Exhibit 2: Fishery Related Statistics for Nations in the South Cina Sea", dalam **Fisheries of the South Cina Sea, Op. Cit.**, hal. 8.

10 Pada tahun 1983 di Hong Kong 100% (28,000 orang), Indonesia 86.64% (1,062,768 orang), Malaysia 92.57% (100,417 orang), Filipina 54.80% (423,643 orang), Singapura 100% (1,641 orang) dan Thailand 73.03% (65,569 orang) merupakan nelayan sepenuh masa. Penjelasan lanjut sila lihat **Fishery Statistical Bulletin, Op. Cit.**

11 Sila lihat Mohamed Deli Ahmad (ed.), **Negara Brunei Darussalam 1985 and 1986**, Department of Broadcasting and Information, Prime Minister's Office, Bandar Seri Begawan, Negara Brunei Darussalam, 1987, hal.45.

12 Mohammad Raduan Mohd. Ariff, Amaluddin Bakeri, "Hubungan Perdagangan Sumber Perikanan Sarawak-Negara Brunei Darussalam: Kajian Kes Daerah Perikanan Limbang dan Lawas", dalam JATI, Jurnal Jabatan Pengajian Asia Tenggara, Universiti Malaya, Kuala Lumpur, Bil. 4, Ogos 1998, hal. 110.

13 Ibid.

14 Mohamed Deli Ahmad (ed.), **Brunei Darussalam in Brief**, Information Department, Prime Minister Office, Negara Brunei Darussalam, 1997, hal. 43.

15 Mohamed Deli Ahmad (ed.), **Negara Brunei Darussalam 1985 and 1986, Op. Cit.**, hal. 45.

16 Sila lihat **Borneo Bulletin Negara Brunei Darussalam Yearbook 1997 Key Information On Negara Brunei Darussalam**, Negara Brunei Darussalam Press Sdn. Bhd. and Forward Media Sdn. Bhd., Negara Brunei Darussalam, hal. 234.

17 Penjelasan lanjut sila lihat, Mohd Shaupi Derahman, "Status dan Prospek Industri Perikanan Laut Dalam di Malaysia" dalam Ti Teow Chuan, Mustapha Othman & Shirley Fung, **Development and Management of Fisheries Resources in Malaysia**, Institute For Development Studies (Sabah), Kota Kinabalu, 1996, hal.81-95.

18 Ibid.

19 Penjelasan lanjut sila lihat Albert Chuan Gambang, "Status of the Fish Resources in the South Cina Sea Off East Malaysia", dalam Ti Teow Chuan, Mustapha Othman dan Shirley Fung, **Development and Management of Fisheries Resources in Malaysia**, Institute for Development Studies (SABAH), Kota Kinabalu, 1996.

20 Sila lihat **Perangkaan Tahunan Perikanan 2000**, Jilid 1, Jabatan Perikanan Malaysia, Kuala Lumpur, 2000, hal. 6.

21 Ibid.

22 Penjelasan lanjut sila lihat, Mohammad Raduan Mohd Ariff, **Dari Pemungutan Tripang ke Penundaan Undang: Sejarah Perkembangan Perusahaan Perikanan di Borneo Utara 1750-1990**, Penerbit Universiti Malaya, Kuala Lumpur, 1995.

23 Penjelasan lanjut sila lihat Amaluddin Bakeri, "Hubungan Petempatan Kampung Air Sarawak Dengan Negara Brunei Darussalam: Kajian Kes Di Kampung Seberang Kedai, Limbang", Tesis Sarjana Sastera, Jabatan Pengajian Asia Tenggara, Fakulti Sastera dan Sains Sosial, Universiti Malaya, Kuala Lumpur, 2002, hal. 210-212.

24 Ibid.

25 Sila lihat, Fail Kompleks LKIM Miri, LKIM: (KOMP W05) 406/524, Jld.4 (62). Lihat juga Mohammad Raduan Mohd. Ariff, Amaluddin Bakeri, "Hubungan Perdagangan Sumber Perikanan", Op. Cit., hal. 115.

26 Dari segi kuantiti, jumlah eksport sumber perikanan di atas sebenarnya telah melebihi jumlah eksport komoditi perikanan Sarawak ke NBD yang dicatatkan oleh Jabatan Perikanan Malaysia dalam Perangkaan Tahunan Perikanan 1997. Jumlah eksport komoditi perikanan Sarawak ke NBD yang dicatatkan pada tahun tersebut hanya sebanyak 295,260 kg bernilai RM2,368,400. Dengan berlakunya demikian, perangkaan yang dicatatkan oleh Jabatan Perikanan Malaysia tersebut perlu disemak semula dari segi kesahihannya.

27 Sila lihat, **Perangkaan Tahunan Perikanan 1999**, Jabatan Perikanan Laut Sarawak, Kementerian Pertanian Malaysia, Kuching, 1999, hal. 46.

28 Ibid., hal. 48.

29 Ibid.

30 Ibid., hal. 60.

31 Fail Kompleks LKIM Miri, Op. Cit.

32 Sila lihat, **Perangkaan Tahunan Perikanan 1997**, Jabatan Perikanan Laut Sarawak, Kementerian Pertanian Malaysia, Kuching, 1997, hal. 58.